

Oudste Fries op perkament

ERWIN BOERS

LEEWARDEN Op enkele snippers perkament zijn Friese aantekeningen van bijna 900 jaar oud gevonden. Zulk oud geschreven Fries hebben taalkundigen nog nooit eerder gezien.

‘Lesa mi’, ‘helpe mi’ staat in keurige letters onder een Latijnse tekst geschreven. Was hier misschien een Friese jongeling aan het werk die priester wilde worden? De woorden zijn een vertaling van het Latijn. Aan de vorm van de letters kunnen deskundigen aflezen dat de tekst tussen 1100 en 1125 moet zijn opgeschreven.

„Het is een prachtvondst”, zegt oud-frisist Han Nijdam van de Fryske Akademy: „Tot nu toe hadden we alleen geschreven Fries uit de dertiende eeuw en we gaan nu ineens

een eeuw terug in de tijd. Dat Oud-Fries toen al geschreven werd, vermoeden we al, maar nu hebben we het ook echt.”

De vondst is te danken aan oud-germanist Erika Langbroek uit Amsterdam. Zij onderzocht de tekstfragmenten en bracht haar ontdekkingen vorige week naar buiten. Binnenkort volgt er een wetenschappelijk artikel van haar hand.

Tot in de veertiende eeuw werden alle West-Europese teksten met inkt op perkament (leer) geschreven. Dit gebeurde ook volop in Friesland, maar de Reformatie van 1580 liet weinig heel van deze erfenis. Protestantten sloopten de rooms-katholieke kloosters, waarbij ook hun bibliotheken verdwenen. „Het is niet voor te stellen hoe veel daarbij verloren is gegaan”, verzucht Nijdam.

Een deel van de oude perkamen-

ten boeken werd in reepjes gesneden en verwerkt in nieuwe boeken, bijvoorbeeld in de kaften of als paginamarkering. Tegenwoordig peuten deskundigen zulke flintertjes perkament weer uit elkaar, waarbij zeer oude teksten boven water komen. Zo ging het ook met de nu gevonden Oud-Friese woorden.

Aangezien de meeste middeleeuwse teksten in het Latijn werden opgesteld, zijn taalkundigen blij met ieder fragmentje Fries, Nederlands of Duits dat ze kunnen opduikelen. Voor hen zijn enkele woorden geschreven tekst al goud waard.

Neem bijvoorbeeld het Oud-Nederlandse tekstje ‘Hebban olla vogala nestas’, dat in de kantlijn van een religieuze tekst was gekrabbeld. Tegenwoordig geldt dit zinnetje als een icoon van de Nederlandse taal.

Dat gevoel past ook bij de nu ge-

‘We gaan nu ineens een eeuw terug in de tijd’

vonden Friese woordjes, ook al vormen zij geen samenhangende zin. Het zijn vertaalde woorden van de in het Latijn opgestelde psalm 7. Hier is sprake van de tekst: ‘Terwijl er geen verlosser is.’ ‘Lesa mi’ en ‘helpe mi’ verwijzen hier naar ‘mij verlossen’ en ‘mij helpen’.

In psalm 7 staat ook: ‘Gij, Die herten en nieren beproeft, o rechtvaardige God!’ In het Fries staat hierbij: ‘herte ande lenden god’. Het hart is hier benoemd met ‘herte’, terwijl

met ‘lenden’ de nieren worden bedoeld. „Wat we hier zien, is perfect Oud-Fries, dat precies past in het beeld dat we van die tijd hebben”, zegt Nijdam.

Het lijkt er sterk op dat een docent of leerling het Fries heeft toegevoegd als hulpje bij de lessen Latijn, bijvoorbeeld in een klooster of priesterschool. „Maar waar dit is gebeurd, valt niet te achterhalen”, zegt Nijdam. Kloosters waren toen nog schaars in Friesland.

De tekst kan echter ook geschreven zijn in andere Friestalige gebieden, zegt Nijdam. Denk bijvoorbeeld aan Noord-Holland, de huidige provincie Groningen of het Duitse Ost-Friesland. „Voorzichtig denk ik aan het laatste”, zegt Nijdam. Uit het Duitse Friesland zijn namelijk ook verschillende dertiende-eeuwse teksten overgeleverd.